

การศึกษาประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน¹

A Study of Buddhist lent in Esarn's society

ดร.ทองดี ลำตัน / Dr.Thongdee Lamton

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methodology Research) โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ๒ รูปแบบคือ รูปแบบวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสอบถาม โดยคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรของทาโร ยามานะ (Taro Yamane) ใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิแบบมีสัดส่วน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ คน

รูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายคือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นภาครัฐและประชาชนผู้ร่วมพิธี จำนวน ๒๕ คน/รูป โดยสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ๔ ด้าน คือ ด้านหลักธรรม ด้านพิธีกรรม ด้านความเชื่อและด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลการวิจัย พบว่า ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๓.๖๗$) ด้านความเชื่ออยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๓.๖๓$) ด้านพิธีกรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๓.๕๖$) และด้านหลักธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๓.๓๖$)

สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน พบว่า

๑. ด้านหลักธรรม ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสานที่นำมาปฏิบัติคือ หลักวัตรธรรม หมายถึง การงดเว้นจากบาป ตลอดจนอบายมุขต่างๆ มี ๓ อย่างคือ (๑) สัมปัตตวัตรได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆด้วยความรู้สึกเกรงกลัวและเกิดความรู้สึกเกรงกลัวบาป (๒) สมาทานวัตรได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆด้วยการสมาทานศีล ๕ หรือศีล ๘ โดยเพียรระวังไม่ทำให้ศีลขาดหรือด่างพร้อย (๓) สมุจเฉทวัตรได้แก่การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆได้อย่างเด็ดขาด ในระหว่างพรรษากาลแล้วแม้ออกพรรษาแล้วก็มิกลับไปกระทำหรือข้องแวะอีก เช่น กรณีผู้งดเว้นจากการดื่มสุราและสิ่งเสพติดระหว่างพรรษากาล แล้วก็งดเว้นได้ตลอดไป

นอกจากนั้นยังมีหลักธรรมที่เป็นแนวทางการปฏิบัติ คือ สัมมาทิฐิ ประคับประคองจิต ๓ ประการ คือ (๑) มีสัมมาทิฐิ ในการมีน้ำใจในการให้ (๒) มีสัมมาทิฐิ ในการตั้งใจครองเรือน และ(๓) มีสัมมาทิฐิในการมีสติเป็นเพื่อนทุกกลมมหายใจ

๒. ด้านความเชื่อ ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน มีความผูกพันกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและมีความเชื่อว่าบุญเข้าพรรษาเป็นอีกหนึ่งฮีตหรือจารีตประเพณีตามฮีตสิบสองของอีสาน เชื่อในเรื่องของการทำบุญตักบาตร ถวายสังฆทาน ถวายผ้าอาบน้ำฝนและถวายเทียนพรรษาแก่พระสงฆ์ จะได้รับบุญกุศลมากมาย โดยในช่วงเข้าพรรษาพระสงฆ์แต่ละวัดก็จะมีเทศนาเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตให้พุทธศาสนิกชน คือ การเทศนาเรื่องปฐมสมโพธิ การเสด็จขึ้นไปโปรดพุทธมารดาที่ชั้นดาวดึงส์ ตลอดจนจินดาธรรมามักจะจัดพิธีอุปสมบทให้บุตรหลานของตนโดยถือกันว่าการเข้าบวชเรียนและอยู่จำพรรษาในระหว่างนี้จะได้รับอานิสงส์อย่างสูง

๓. ด้านพิธีกรรม ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน สามารถจำแนกออกเป็น ๒ อย่าง คือ (๑) พิธีกรรมสำหรับพระสงฆ์ คือการปวารณาเข้าพรรษาของพระสงฆ์การเข้าพรรษาเป็นกิจกรรมของพระสงฆ์โดยเฉพาะ หมายถึง วันกำหนดที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องพักประจำอยู่กับที่ในฤดูฝนตลอดเวลาสามเดือน มีพุทธบัญญัติไว้เป็น

¹บทความนี้เรียบเรียงมาจากส่วนหนึ่งของการงานวิจัยเรื่อง การศึกษาประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๒ ระยะเวลา คือ ระยะที่ ๑ :เริ่มตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ไปจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ เรียกว่าวันเข้าบุริมพรรษา ระยะที่ ๒ :เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ เรียกว่าวันเข้าปัจฉิมพรรษา (๒) พิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนได้กระทำในช่วงเข้าพรรษา ถือเป็นโอกาสดีที่จะได้ทำบุญรักษาศีลและชำระจิตใจให้ผ่องใส พิธีกรรมที่สำคัญคือ มีการทำบุญตักบาตร ถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์และการถวายเทียนพรรษา ตลอดจนจนถึงการฟังธรรม การรักษาอุโบสถศีล คือความตั้งใจงดเว้นจากอบายมุขต่างๆ เป็นเวลาตลอดทั้งสามเดือน เช่น งดเสพสุรา งดฆ่าสัตว์ เป็นต้น

ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เป็นภูมิปัญญาซึ่งเกิดขึ้นจากการยึดถือปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชาวอีสานที่เรียกว่า "ฮีสลีสอง คองลีสี่" ชาวอีสาน ส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตอยู่บนพื้นฐานความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏชัดในประเพณีเข้าพรรษาคือ ประเพณีแห่เทียนพรรษา ซึ่งจะขึ้นขั้นตอนการสร้างต้นเทียน การตกแต่ง การหล่อเทียน การแกะสลักเทียนที่คุ่มชุมชนต่างๆ ได้ผลผลิตคิดค้นขึ้นมา เช่น การสร้างต้นเทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดนครราชสีมา โดยการแกะสลักและติดพิมพ์ ลวดลายลงบนต้นเทียน ก่อนที่จะนำถวายแต่ละคุ้มวัด ก็จะมีขบวนแห่อย่างยิ่งใหญ่ จนเป็นประเพณีแห่เทียนพรรษาเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก และมีการทำสืบทอดขั้นตอนวิธีการทำเทียนพรรษากันมาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ : ประเพณีเข้าพรรษา, หลักธรรม, ความเชื่อ, พิธีกรรม, ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ABSTRACT

The objective of this research is to study the Buddhist Lent Entry tradition in the northeastern Thai society. The mixed methodology is used for data collection of this research. In quantitative research, the data collection instrument used is questionnaire. The size of samplings is calculated by using the formula of Taro Yamane and proportional stratified sampling. The number of samplings is 400.

In qualitative research, the target group gained through purposive sampling is 25 key information providers including monks, public servants and the people who participated in the ceremony. The interview on the Buddhist Lent Entry tradition in the northeastern Thai society covers 4 areas including Dhamma principle, ceremonial rites, beliefs and local wisdom.

The findings on the Buddhist Lent Entry tradition in the northeastern Thai society can be chronologically arranged from the highest score to the lowest one as the followings: local wisdom scores the highest (\bar{X} =3.67), beliefs scores at high level (\bar{X} =3.63), ceremonial rites scores lower but still high (\bar{X} =3.56) and Dhamma principle scores the lowest but still high (\bar{X} =3.36)

The results of interviewing the target groups on the Buddhist Lent Entry tradition in the northeastern Thai society are:

1. Dhamma principle: the practice used in the Buddhist Lent Entry tradition is the three Virati (abstinence) by abstaining from all demerits and vicious ways of conduct including: (1) Sampattavirati: abstaining from all demerits and vicious ways of conduct because of moral shame and moral dread. (2) Samàdàna-virati: abstaining from all demerits and vicious ways of conduct by undertaking the Five Precepts and the Eight Precepts preached by monks, carefully observing both the precepts and not being sensitive to any stimulants leading to vicious acts. (3) Samuccheda-

virati: absolutely abstaining from all demerits and vicious ways of conduct as accomplished by the Enlightened One. However, Samuccheda can be applied not only during the Buddhist Lent but also other time that a person will not be back to the vicious ways of conduct such as alcohol or drug abuse.

Moreover, there is also another practical Dhamma, the Right View, as the principle of mind consideration in 3 ways including (1) the spirit of giving or generosity; (2) attentiveness in virtues for a good household life; and (3) mindfulness in all breaths.

2. Beliefs: The tradition is closely related to Buddhism and it is one of the twelve annual traditional customs in the northeast transcended from ancestors. Tradition and culture existing in thoughts, ceremonial rites and objects are basically in accordance with “Heet Sibsong Kong Sibsee”. It is believed that merit making such as offering Lenten candle, food, bathing clothes and other necessities to monks in the Buddhist Lent Entry will bring all merits. During the Buddhist lent, monks in each temple expound Dhamma to guide way of life for Buddhists such as the life of Buddha and his Dhamma preaching for his mother at Tavatimsa heaven. In addition, many parents organize ordination for their sons and nephews to enter the Order during the Buddhist Lent believing that they will attain a high result of merit.

3. Ceremonial rites: Ceremonial rites in the Buddhist Lent Entry of northeastern Thai society can be divided into two types including one specifically for monks (Sangha) and the other for Buddhists. (1) Ceremonial rites of Sangha: The ceremonial rites to undertake the Buddhist Lent specifically for monks by staying at the same temple throughout the Lent. The specific starting and ending dates are yearly specified by lunar calendar. The first phase of the Buddhist Lent starts from the first date of the waning moon of the eighth lunar month (First Lent Entry) and ends on the fifteenth of the waxing moon of the eleventh lunar month. The second phase of the Buddhist lent starts from the first date of the waning moon of the ninth lunar month (Last Lent Entry) and ends on the fifteenth of the waxing moon of the twelfth lunar month. (2) Ceremonial rites of Buddhists: The Buddhists have a good occasion to make merit, observe the precepts and purify their minds. Important ceremonial rites include offering alms, bathing clothes and Lent candles to monks, listening to Dhamma expounded by monks, observing the Eight Precepts, abstaining from vicious ways of conduct such as abstaining from killing and alcoholic drinking throughout the Lent.

4. Local wisdom: The tradition is one of the local wisdoms practiced by the northeasterners called “Heet Sibsong Kong Sibsee” (twelve monthly customs and fourteen guidelines of relationships and practices among people for their well-being). The beliefs of the northeasterners are harmoniously based on Buddhism. The obvious local wisdom in Buddhist Lent Entry is the candle festival. The candles are made through various stages including molding, carving and decorating by the creativities of communities. Both candle festivals in Unbonratchathani and Nakhonratchasima are exquisitely decorated with patterns by carving and wax printing. Before

the candles are offered to temples, they are demonstrated in grand processions. The amazing candle making methods have been transcended through generations and make the candle festival well-known all over the world.

ความนำ

ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทย เป็นประเพณีที่สำคัญชาวพุทธ ซึ่งมีการยึดถือปฏิบัติสืบมาแต่สมัยโบราณกาลนานแล้ว โดยมีความเชื่อตามหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสบัญญัติไว้ในพระสุตตันตปิฎก อรรถกถาอธิบายว่า เมื่อถึงกาลวัสสาให้พระภิกษุพวกรออยู่จำพรรษา ๓ เดือน ในที่อันสมควรเพื่อศึกษาพระธรรมคำสอนและปฏิบัติศาสนกิจของพระศาสนาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ก่อน จะจาริกไปเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาต่อไป ซึ่งคำว่า พรรษา เป็นคำมาจาก สันสกฤต แปลว่า ปี ฤดูฝน และคำว่า “เข้าพรรษา” ก็แปลความจากคำบาลีว่า วสสุปนายิกา” ซึ่งแปลว่า “การเข้าไปอยู่ประจำที่ในฤดูฝน” หมายถึง การที่พระภิกษุในพระพุทธศาสนาอยู่ประจำที่ตลอดระยะเวลา ๓ เดือน ในฤดูฝน โดยไปค้างคืนที่อื่นไม่ได้นั้น นับตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ (ถ้าเป็นปีอธิกมาสเป็นเดือน ๘ หลัง) ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เรียกว่า “เข้าปัจฉิมพรรษา” คือ พรรษาหลังได้ ซึ่งเป็นระยะเวลา ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ แต่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปก็นิยมการเข้าปุริมพรรษาเท่านั้น

ประเพณีเข้าพรรษาของประเทศไทยตามประวัติศาสตร์พุทธศาสนิกชนชาวไทย ได้เริ่มบำเพ็ญกุศลเนื่องในเทศกาลเข้าพรรษานี้ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีตั้งข้อความในศิลาจารึก ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชว่า “พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้าทั้งท่วยปั่วท่วยนางลูกเจ้าลูกขุนทั้งสิ้นทั้งหลายทั้งหญิงทั้งชาย ผูกท่วยมีศรัทธาในพุทธศาสนา มักรทวงศีล เมื่อพรรษาทุกคน” นอกจากการรักษาศีลแล้ว พุทธศาสนิกชนไทยในสมัยสุโขทัยนั้น ยังได้บำเพ็ญกุศลอื่นๆ เมื่อถึงเดือน ๘ ก็มีพระราชพิธีอาชาตมาส พระภิกษุสงฆ์ทุกรูปจะได้เข้าจำพรรษาในพระอารามต่างๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีรับสั่งให้จัดแจงเสนาสนะถวาย พร้อมทั้งบริวารอันควรแก่สมณะบริโภค เช่น เติงย ตั้ง เสื่อสาด เติยนจ่านำพรรษา เพื่อบูชาพระรัตนตรัย ในพระอารามหลวงทั่วราชอาณาจักรสำหรับพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยในภาคอีสาน ก็มีการยึดถือปฏิบัติตามบทบัญญัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัดเหมือนกัน จนเกิดศรัทธายึดมั่นเป็นประเพณีที่มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวอีสานแต่ท้องถิ่นที่เป็นอย่างมากรวมถึงยังมีกล่าวอ้างในวรรณกรรมท้องถิ่นว่าด้วยฮีตสิบสอง ครองสิบสี่ (ฮีต:จาริต) ซึ่งชาวอีสานมีความเชื่อในกิจกรรมวันเข้าพรรษา จนกระทั่งมีวิวัฒนาการคิดค้นพิธีกรรมขึ้นหลากหลายรูปแบบ เพื่อสนองเจตนาศรัทธาสาธุชนทั้งหลายจากปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งอาศัยภูมิธรรมภูมิปัญญาของพระสงฆ์ร่วมบูรณาการเพื่อพัฒนาพิธีกรรมในวันเข้าพรรษาโดยอาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ การเข้าวัดปฏิบัติธรรม การรักษาศีล การกำหนดจิตให้เกิดสมาธิและการเจริญภาวนา การทำบุญเข้าพรรษา ถวายเทียน ถวายผ้าอาบน้ำฝน เป็นต้น ตามหลักความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้อยู่จำพรรษา ซึ่งชาวอีสานมีจิตศรัทธาเชื่อว่า ถ้าถวายเทียนเพื่อเป็นพุทธบูชาจะได้ปัญญา ดังพระอาทิตย์ทำลายความมืดฉันทิ และจะได้อันสงคฺมมากมายมหาศาล ด้วยการถวายเครื่องอามิสบูชาและปฏิบัติบูชา เป็นต้น บนพื้นฐานความเชื่อนี้จึงเกิดมีการจัดขบวนแห่เทียนพรรษา เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาด้วยภูมิปัญญาของท้องถิ่นนั้นๆ ในการจัดกิจกรรมแห่เทียนเข้าพรรษาและการถวายผ้าอาบน้ำฝนแต่พระสงฆ์อย่างหลากหลายรูปแบบพิธี เช่น ในจังหวัดอุบลราชธานี มีวิวัฒนาการคิดค้น สร้างสรรค์ โดยภูมิปัญญาศิลปินท้องถิ่น เป็นจังหวัดแรกในประเทศไทยที่มีการจัดกิจกรรมที่ยิ่งใหญ่ที่สุด จนชาวโลกยอมรับในภูมิปัญญา องค์แห่งความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวอีสาน ซึ่งศิลปินภูมิปัญญาเหล่านั้นได้แรงบันดาลใจและความเชื่อศรัทธาในประเพณีเข้าพรรษา ตลอดจนการสืบทอดภูมิปัญญาอีสานให้เกิดผลเนกอนันต์ต่อสังคมไทยในภาคอีสาน และยังยืนยันมั่นคงในศาสนธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ยิ่งๆ ขึ้นสืบต่อไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาหลักธรรมคำสอนที่อยู่ในประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน
๒. เพื่อศึกษากิจกรรมที่ปรากฏในประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน
๓. เพื่อศึกษาความเชื่อในประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษาถึงประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ประกอบด้วย ๔ ด้าน คือ ด้านหลักธรรม ด้านพิธีกรรม ด้านความเชื่อ และด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/กลุ่มเป้าหมาย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอุดรธานี อุบลราชธานีและนครราชสีมา จำนวนทั้งสิ้น ๖,๐๓๕,๔๘๖ คน^๒ โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้จากการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร่ (Taro Yamane) ใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิแบบมีสัดส่วน ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ คน

ส่วนกลุ่มเป้าหมายคือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) ในการสัมภาษณ์ โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำแนกผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ พระสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป เจ้าหน้าที่องค์กรภาครัฐ จำนวน ๕ คน และประชาชนผู้ร่วมพิธี จำนวน ๑๐ คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น ๒๕ คน/รูป

รูปแบบการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methodology Research) โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ๒ รูปแบบคือ

๑. รูปแบบวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเพื่อให้ได้ข้อสรุปในประเด็นที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ

๒. รูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบแนวสัมภาษณ์ คำถามปลายเปิด (Open-ended questions) ที่ไม่ขึ้นกับผู้วิจัยจะใช้ทั้งแบบบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพและสมุดโน้ตประกอบการเก็บข้อมูล โดยมีประเด็นคำถาม เกี่ยวกับการประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ใน ๔ ด้าน คือ ด้านหลักธรรม ด้านพิธีกรรม ด้านความเชื่อและด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑. ประเพณี หมายถึง การทำบุญ การรักษาศีล และงดเว้นจากอบายมุขในช่วงเข้าพรรษาของแต่ละสังฆมที่นิยมยึดถือประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นแบบแผนที่ดำรง

๒. การเข้าพรรษา หมายถึง การอธิษฐานอยู่ประจำที่ของพระภิกษุในตลอดระยะเวลา ๓ เดือน ในฤดูฝนโดยไปค้างคืนที่อื่นเว้นแต่มีกิจจำเป็น

๓. หลักธรรม หมายถึง หลักวัตรธรรม คือ การงดเว้น ๓ ประการ ได้แก่ (๑) สัมปตตวิรัต คือ งดเว้นได้เฉพาะหน้า (๒) สมาทานวิรัต คือการงดเว้นได้ด้วยการสมาทาน และ(๓) สมุจเฉทวิรัต คือ งดเว้นได้เด็ดขาด ไม่ทำตลอดไป

๔. ภาคอีสาน หมายถึง พื้นที่ที่ประชาชนอาศัยอยู่ในจังหวัดอุดรธานี จังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดนครราชสีมา

๕. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ความสามารถทางวิชาการของผู้คนในชุมชนและท้องถิ่นที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ผลิตทางปัญญาซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งจนกลายเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน

^๒สำนักทะเบียนกลาง, ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๔๙ ง วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๘. หน้า ๑๒-๑๔.

ที่จะต้องปฏิบัติร่วมกัน เช่น การทำต้นเทียนและประเพณีแห่เทียนพรรษา

ผลการศึกษา

๑. ด้านข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นเพศชาย มีจำนวน ๓๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๙.๘ มีอายุไม่เกิน ๒๕ ปี จำนวน ๑๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐ รองลงมาคืออายุ ๒๖-๔๐ ปี จำนวน ๑๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗ มีสถานภาพเป็นฆราวาส จำนวน ๒๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๕ ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน ๑๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๕ มีอาชีพส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ/พนักงานของรัฐ จำนวน ๑๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๕

๒. ผลการศึกษาวิเคราะห์ประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน พบว่าค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมของระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสานโดยรวม ๔ ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๓.๕๕$) เรียงเป็นรายด้านลำดับจากมากไปหาน้อย คือด้านที่ ๔ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X}=๓.๖๗$) ด้านที่ ๒ ด้านความเชื่อ ($\bar{X}=๓.๖๓$) ด้านพิธีกรรม ($\bar{X}=๓.๕๖$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านที่ ๑ ด้านหลักธรรม ($\bar{X}=๓.๓๖$)

๓. ผลจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ใน ๔ ด้าน คือ ด้านหลักธรรม ด้านพิธีกรรม ด้านความเชื่อและด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาคอีสาน ดังนี้

๑) ด้านหลักธรรม

หลักธรรมที่ควรนำมาปฏิบัติในช่วงเข้าพรรษาของพุทธศาสนิกชน คือ หลักวัตรธรรม หมายถึง การงดเว้นจากบาปต่างๆ จำแนกเป็น ๓ ประการ คือ (๑) สัมปตตวัตริตี ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ (๒) สมาทานวัตริตี ได้แก่ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆด้วยการสมาทานศีล ๕ หรือศีล ๘ (๓) สมุจเฉทวัตริตี ได้แก่การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆได้อย่างเด็ดขาด

ยังมีหลักธรรมที่เป็นแนวทางการปฏิบัติ คือ สัมมาทิฐิ การประคับประคองจิต ๓ ประการ (๑) มีสัมมาทิฐิในการ มีน้ำใจในการให้ (๒) มีสัมมาทิฐิในการ ตั้งใจครองเรือน (๓) มีสัมมาทิฐิในการมีสติเป็นเพื่อนทุกกลมมหายใจ นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมที่พุทธศาสนิกชนควรนำมาเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ในชีวิตเพื่อให้การครองเรือนสมบูรณ์ที่สุด คือ หลักฆราวาสธรรม ๔ อย่าง (๑) ต้องมีสัจจะต่อตนเองในทางที่ถูกต้อง (๒) ต้องมีทมะ รู้จักข่มจิตใจเมื่อเจอปัญหา ต้องข่มใจไว้ให้ได้มากที่สุด (๓) ต้องมีขันติ รู้จักอดทนต่อความทุกข์ที่มาระทบทั้งทางกายและใจ (๔) ต้องมีจาคะบางครั้งต้องสละความไม่ติดอกไปจากจิตใจของเราอะไรที่ไม่ติดอย่าเก็บไว้

๒) ด้านความเชื่อ

ประเพณีการเข้าพรรษาของชาวอีสานมีความผูกพันกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และมีความเชื่อว่า บุญเข้าพรรษาเป็นอีกหนึ่งฮีตหรือจารีตประเพณีตามฮีตสิบสองของอีสาน บุญเข้าพรรษาของภาคอีสานเป็นประเพณีทางพุทธศาสนาคล้ายคลึงกับทางภาคกลางคือ จะมีการทำบุญตักบาตร ถวายผ้าอาบน้ำฝน สงบ จีวรและเทียนพรรษา หากแต่ในภาคอีสานจะจัดขบวนแห่เทียนอย่างยิ่งใหญ่ และมักมีการประกวดความสวยงามของเทียนจากแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งตกแต่งสลักเสลาเทียนเป็นลวดลาย เรื่องราวทางพุทธศาสนาอย่างสวยงาม โดยในช่วงเข้าพรรษา พระสงฆ์แต่ละวัดก็จะมีการแสดงพระธรรมเทศนาให้ญาติโยมได้นำไปเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต คือ การเทศนาเรื่องปฐมสมโพธิ์และเรื่องการเสด็จขึ้นไปโปรดพุทธมารดาที่ชั้นดาวดึงส์

๓) ด้านพิธีกรรม

พิธีกรรมในประเพณีเข้าพรรษาแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ (๑) พิธีกรรมสำหรับพระสงฆ์ คือการบวรณาเข้าพรรษาของพระสงฆ์ การเข้าพรรษานั้นเป็นกิจกรรมของพระสงฆ์โดยเฉพาะเดิมทีนั้นพระพุทธรูปยังมีได้บัญญัติพระวินัยเรื่องการเข้าพรรษาของพระสงฆ์ แต่ต่อมาพระภิกษุสงฆ์ที่ออกไปเผยแผ่พระศาสนาในฤดูฝนนั้นได้เหยียบย่ำพืชที่ชาวบ้านปลูกเอาไว้ ทำให้ได้รับความเสียหาย ต่อมาประชาชนได้ไปกราบทูลต่อพระพุทธเจ้า ดังนั้นเพื่อให้

ประชาชนเดือดร้อนพระพุทธรูปองค์จริงทรงบัญญัติให้พระภิกษุสงฆ์อยู่ประจำพรรษาในฤดูฝนตลอดระยะเวลา ๓ เดือน (๒) พิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนได้กระทำในช่วงเข้าพรรษา แม้การเข้าพรรษาจะเป็นเรื่องของภิกษุ แต่พุทธศาสนิกชนก็ถือเป็นโอกาสดีที่จะได้ทำบุญรักษาศีลและชำระจิตใจให้ผ่องใส ก่อนวันเข้าพรรษาชาวบ้านก็จะไปช่วยพระทำความสะอาดเสนาสนะ ซ่อมแซมกุฏิวิหารและอื่นๆพอถึงวันเข้าพรรษาก็จะไปร่วมทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรมและรักษาอุโบสถศีลกันที่วัด บางคนอาจตั้งใจอดเว้น อบายมุขต่างๆเป็นกรณีพิเศษ เช่น งดเสพสุรา งดฆ่าสัตว์ เป็นต้น

๔) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานในประเพณีเข้าพรรษา เป็นประเพณีซึ่งเกิดขึ้นจากการยึดถือปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชาวอีสาน ที่เรียกว่า “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” มีวิถีชีวิตอยู่บนพื้นฐานความเชื่อทางพุทธศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมที่ปรากฏทั้งในส่วนที่เป็นความคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเพณีเข้าพรรษา คือการสร้างต้นเทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดนครราชสีมาที่มีการตกแต่งต้นเทียนให้มีความงามวิจิตร โดยมีการเอาศิลปะด้านลวดลายลงบนต้นเทียน โดยการแกะสลักและตีพิมพ์ ก่อนที่จะนำถวายแต่ละคุ้มวัด ก็จะมีขบวนแห่อย่างยิ่งใหญ่ จนเป็นประเพณีแห่เทียนพรรษาเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป และเป็นธรรมเนียมที่ทำสืบทอดกันมาและยึดถือปฏิบัติจนถึงปัจจุบัน

อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาประเพณีเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ดังนี้

๑. ด้านหลักธรรม

หลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในประเพณีเข้าพรรษา คือ วิริยธรรม สัมปัตตวิริติ) คืออดเว้นจากบาปและอบายมุขต่างๆ มีการงดเว้นจากการดื่มของมึนเมา ในช่วงเข้าพรรษา มีการฝึกบังคับตนเองไม่ทำความชั่วทั้งปวง ไม่ทำความชั่วทางกายวาจา ใจในช่วงเข้าพรรษา มีความรู้ในหลักธรรม (สมุจเฉทวิริติ) คือการงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆด้วยไม่กลับไปกระทำหรือข้องแวะอีก มีความรู้ความเข้าใจในพิธีการเข้าพรรษาของพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา

นอกจากหลักวิริยธรรมแล้ว ยังมีหลักธรรมที่ควรเป็นแนวทางการปฏิบัติ คือ สัมมาทิฐิ เป็นตัวหลักยึดในการพิจารณาเสมอเรียกว่าทำอะไรก็ตามชาวพุทธต้องมีส่วนร่วมทิฐิอยู่กับใจอยู่เสมอ ชีวิตจึงจะเป็นไปในทางที่มีความสุขและพัฒนาเจริญยิ่งขึ้นไป โดยต้องมีสัมมาทิฐิประดับประดาจิตใจ ๓ ประการ (๑) มีสัมมาทิฐิในการมีน้ำใจในการให้ (๒) มีสัมมาทิฐิในการ ตั้งใจครองเรือน (๓) มีสัมมาทิฐิในการ มีสติเป็นเพื่อนทุกกลมกลมหายใจ

นอกจากนั้นยังมีหลักธรรมที่พุทธศาสนิกชนควรนำมาเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ในชีวิตเพื่อให้การครองเรือนสมบูรณ์ที่สุด คือ หลักฆราวาสธรรม ๔ อย่าง คือ (๑) ต้องมีสัจจะ ต่อตนเองในทางที่ถูกต้อง จะทำอะไรต้องทำสิ่งนั้นให้สำเร็จสมประสงค์ ตามความรู้ความสามารถของเราเท่าที่จะทำได้ ให้ดีที่สุด (๒) ต้องมีหเมะ รู้จักข่มจิตใจเมื่อเจอปัญหา ต้องข่มใจไว้ให้ได้มากที่สุด (๓) ต้องมีขันติ รู้จักอดทนต่อความทุกข์ที่มาระทบทั้งทางกายและใจ (๔) ต้องมีจาคะ บางครั้งต้องสละความไม่ติดอกไปจากจิตใจของเรา อะไรที่ไม่ดี อย่าเก็บไว้

๒. ด้านความเชื่อ

ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านความเชื่อ คือการได้ทำบุญตักบาตรแก่พระสงฆ์จะได้บุญกุศล การได้ทำบุญตักบาตรในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาถือว่าได้ร่วมกันทำบุญตักบาตรพระพุทธเจ้าด้วยการตักบาตรทำบุญแก่พระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาถือว่าจะได้รับอานิสงค์บุญมากกว่าการทำบุญในเทศกาลอื่น ในช่วงเข้าพรรษาพุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสได้รักษาศีลเพื่อเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต การเข้าพรรษาเป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติเป็นสัณณะแล้วจะก่อให้เกิดความสุขความเจริญ ประเพณีเข้าพรรษาทำให้คนได้มีโอกาสเข้ามาใกล้ชิดกับพระศาสนาในช่วงเทศกาลเข้าพรรษามีการทำบุญให้ทาน มีความเชื่อในเรื่องอานิสงค์ในการทำบุญประเพณี

เข้าพรรษามีความเชื่อในเรื่องอานิสงค์ในการทำบุญประเพณีเข้าพรรษาและเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยดำรงศรัทธาพุทธศาสนาด้วย และบิดามารดามักจะจัดพิธีอุปสมบทให้บุตรหลานของตนโดยถือกันว่าการเข้าบวชเรียนและอยู่จำพรรษาในระหว่างนี้จะได้รับอานิสงค์อย่างสูง

ประเพณีการเข้าพรรษาของชาวอีสานมีความผูกพันกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและมีความเชื่อว่าบุญเข้าพรรษาเป็นอีกหนึ่งฮีตหรือจารีตประเพณีตามฮีตสิบสองของอีสาน บุญเข้าพรรษาของภาคอีสานเป็นประเพณีทางพุทธศาสนาคล้ายคลึงกับทางภาคกลางคือ จะมีการทำบุญตักบาตร ถวายผ้าอาบน้ำฝน สงบ จีวรและเทียนพรรษา หากแต่ในภาคอีสานจะจัดขบวนแห่เทียนอย่างยิ่งใหญ่ และมักมีการประกวดความสวยงามของเทียนจากแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งตกแต่งสลักเสลาเทียนเป็นลวดลาย เรื่องราวทางพุทธศาสนาอย่างสวยงาม อีกทั้งการหล่อเทียนพรรษาเพื่อถวายแก่พระสงฆ์ในช่วงพรรษาถือกันว่าเป็นการให้ทานด้วยแสงสว่างจะมีอานิสงค์เพิ่มพูนปัญญาหุดตาสว่างไสวตามชนบท การหล่อเทียนเข้าพรรษาทำกันอย่างเอิกเกริกสนุกสนานมาก บางแห่งก็มีการประกวดการตกแต่งมีการแห่แห่รอบเมืองด้วยริ้วขบวนที่สวยงามและถือกันว่าเป็นงานประจำปีทีเดียวในวันนั้นจะมีการร่วมกันทำบุญตักบาตรถวายแด่พระภิกษุสงฆ์เป็นการร่วมกุศลกันในหมู่บ้านนั้น

๓. ด้านพิธีกรรม

ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน ในด้านพิธีกรรม คือ พิธีกรรมทำบุญเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีระหว่างคนในชุมชน ศาสนพิธีเป็นเครื่องหมายที่แสดงออกซึ่งความเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมประเพณีและขนบธรรมเนียมอันดีงาม ในวันเข้าพรรษาจะมีการณรงค์ให้มีการ ลด ละเลิก อบายมุขต่างๆ พิธีกรรม การเข้าพรรษาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจแก่พุทธศาสนิกชนให้หมั่นทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้สุขสงบ พิธีกรรมการทำบุญในวันเข้าพรรษาเป็นธรรมเนียมที่คนไทยยึดถือปฏิบัติ การทำบุญของประชาชนอย่างมีระเบียบแบบแผนเป็นพิธีกรรมที่ชาวพุทธได้ยึดถือปฏิบัติ คือ

๑) พิธีกรรมสำหรับพระสงฆ์ คือการปวารณาเข้าพรรษาของพระสงฆ์ การเข้าพรรษานั้นเป็นกิจกรรมของพระสงฆ์โดยเฉพาะเดิมทีนั้นพระพุทธองค์ยังมีได้บัญญัติพระวินัยเรื่องการเข้าพรรษาของพระสงฆ์ แต่ต่อมาพระภิกษุสงฆ์ที่ออกไปเผยแผ่พระศาสนาในฤดูฝนนั้นได้เหยียบย่ำพืชที่ชาวบ้านปลูกเอาไว้ ทำให้ได้รับความเสียหาย ต่อมาประชาชนได้ไปกราบทูลต่อพระพุทธเจ้า ดังนั้นเพื่อมิให้ประชาชนเดือดร้อนพระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติให้พระภิกษุสงฆ์อยู่ประจำพรรษาในฤดูฝนตลอดระยะเวลา ๓ เดือน เข้าพรรษา หมายถึง วันกำหนดที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องพักประจำอยู่กับที่ในฤดูฝนตลอดเวลาสามเดือน การเข้าพรรษาในปีหนึ่งๆมีพุทธบัญญัติไว้เป็นสองระยะคือ

ระยะที่ ๑ : เริ่มตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ไปจนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ เรียกว่าวันเข้า ปุริมพรรษา

ระยะที่ ๒ : เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ เรียกว่าวันเข้าปัจฉิมพรรษา

๒) พิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนได้กระทำในช่วงเข้าพรรษา แม้การเข้าพรรษาจะเป็นเรื่องของภิกษุ แต่พุทธศาสนิกชนก็ถือเป็นโอกาสดีที่จะได้ทำบุญรักษาศีลและชำระจิตใจให้ผ่องใส ก่อนวันเข้าพรรษาชาวบ้านก็จะไปช่วยพระทำความสะอาดเสนาสนะ ซ่อมแซมกุฏิวิหารและอื่นๆพอถึงวันเข้าพรรษาก็จะไปร่วมทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรมและรักษาอุโบสถศีลกันที่วัด บางคนอาจตั้งใจงดเว้น อบายมุขต่างๆ เป็นกรณีพิเศษ เช่น งดเสพสุรา งดฆ่าสัตว์ เป็นต้น

การประกอบพิธีทำบุญในวันเข้าพรรษาที่สำคัญคือ มีการทำบุญถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์ ถวายเทียนพรรษาหรือหลอดไฟฟ้าให้แก่วัดต่างๆโดยเฉพาะวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๘ ซึ่งเป็นวันเข้าพรรษา มีการทำบุญตักบาตร นอกจากนั้นสำหรับผู้ที่มิใช่ศรัทธาในพระพุทธศาสนาหลายๆนั้นอาจจะถือศีล และประพฤติในธรรม ละเว้นอบายมุขเป็นเวลาตลอดทั้ง ๓ เดือน

ดังนั้น การกระทำหรือพิธีกรรมที่เกิดขึ้นทั้งหมดตลอดสิบสองเดือนนั้นล้วนแต่เป็นสิ่งที่ยึดถือและปฏิบัติ

เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับตนเอง พวกพ้องในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตอยู่ แม้ว่าพิธีกรรมบางอย่างจะเริ่มสูญหายหรือไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างครบถ้วนเหมือนอย่างเช่นในอดีตก็ตาม แต่ยังคงมีเห็นอยู่ทั่วไปในภาคอีสาน ส่วนประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีเองก็เป็นธรรมเนียมที่ยึดถือปฏิบัติเรื่อยมาจนปัจจุบัน แม้ว่าจะมีบางอย่างที่ต้องปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสังคมปัจจุบันก็ตาม และหากเราจะกล่าวว่า ฮีตสิบสองคองสิบสี่นั้น เป็นโครงสร้างทางความคิด ความเชื่อ ตลอดจนแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของชนชาวอีสานก็คงจะไม่ใช่การกล่าวเกินจริง

๔. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเพณีเข้าพรรษา คือ การถวายเทียนพรรษาแก่พระสงฆ์ผู้จำพรรษา การสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาด้านการสร้างต้นเทียนพรรษา โดยการแกะสลักเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติในต้นเทียนพรรษา การจัดงานประเพณีการเข้าพรรษาและการแห่เทียนพรรษาแต่ละปีเป็นการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น และมีการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้เรื่องจัดกิจกรรมประเพณีการเข้าพรรษาเป็นระบบ ก่อนที่จะมีการถวายเทียนพรรษา มักจะมีขบวนแห่แห่กันไปอย่างเอิกเกริกสนุกสนาน วัดและชุมชนมีบทบาทในการสืบทอดประเพณีเข้าพรรษาให้เกิดการเรียนรู้ภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบการให้ความรู้เรื่องราวทางพระพุทธ ศาสนาผ่านทางด้านศิลปะ เช่น การทำต้นเทียนพรรษาประเพณีแห่เทียนพรรษา ถือว่าเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีเข้าพรรษา ถือว่าเป็นการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อนุชนรุ่นหลังควรให้ความสำคัญ แต่ละชุมชนจะมีการตกแต่งเทียนให้สวยงาม และมีการแห่เทียนเพื่อไปถวายแก่พระสงฆ์ แต่ละชุมชนจะมีการตกแต่งต้นเทียนพรรษาที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละชุมชน ซึ่งประเพณีซึ่งเกิดขึ้นจากการยึดถือปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชาวอีสาน ที่เรียกว่า “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” ชาวอุบลส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตอยู่บนพื้นฐานความเชื่อพุทธศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมที่ปรากฏทั้งในส่วนที่เป็นความคิด พิธีกรรมและวัตถุ ส่วนใหญ่ยังเป็นไปตามฮีตและคองดั้งเดิม ซึ่งมีฮีตสิบสองคองสิบสี่เป็นหลัก หนึ่งชาวอีสานเป็นกลุ่มของบุคคลที่มีความผูกพันกับธรรมชาติและประกอบอาชีพเกษตรกรรม ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในฮีตสิบสองคองสิบสี่ไม่อาจประเมินได้ว่ามีความลึกซึ้งมากหรือน้อยกว่าภูมิปัญญาในวัฒนธรรมอื่นๆ อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า ฮีตสิบสองคองสิบสี่เป็นโครงสร้างทางความคิด ความเชื่อและเป็นทั้งพลังในการหล่อหลอมและสร้างความผูกพันให้กับคนอีสานมีสำนึกแน่นแฟ้นอยู่กับสังคม เครือญาติผู้จำเริญรอยตามวิถีชีวิตของชาวนา ที่มีฤดูกาลทางธรรมชาติ เป็นตัวกำหนดการประกอบพิธีกรรม ฮีตสิบสองคองสิบสี่ จึงเป็นประเพณีวัฒนธรรมที่มีพลังอำนาจให้คนผู้อยู่ในวัฒนธรรมนั้นจัดการกิจของตน ครอบครัวและชุมชนได้ลงตัว แม้จะถูกแทรกแซงและถูกรอบงำโดยกระแสทุนนิยมและอำนาจนิยมของชาติรัฐและการศึกษาสมัยใหม่ในปัจจุบัน การเพิ่มงานบุญหรือวันสำคัญของทางราชการ ก็มิอาจทำให้วิถีชีวิตของคนอีสานที่ผูกพันอยู่กับฮีตคองที่จัดไว้อย่างลงตัว ยังคงสามารถดำเนินต่อไปตามนัยของการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนไป

วิถีชีวิตของคน”พฤติกรรมที่กระทำสืบทอดกันมาจนเป็นประเพณีในประเทศไทย ลักษณะของพฤติกรรมทางประเพณีจึงมีแตกต่างกันไปบ้างตามความยึดมั่นในศาสนาของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ภาษา เชื้อชาติและลักษณะของสังคม และในการปฏิบัติตามจารีตดังกล่าวนี้มีการกระทำสืบทอดกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าจะมีกระแสของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมาอย่างมากมายเพียงใดก็ตาม

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการศึกษาทำให้ทราบว่า ประเพณีการเข้าพรรษาในสังคมไทยภาคอีสาน เป็นการเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนได้ชำระความผิดของตนเองได้ คือหลักปวารณา ปกติคนเราคบกันนานๆก็จะเผยสันดานที่แท้ออกมาอาจจะไม่ตึง แต่ตนเองไม่รู้ตัวและมองไม่เห็น แต่ผู้อยู่ข้างๆมองเห็นแต่ไม่กล้าเตือน ดังนั้นตนเองต้องปวารณา

ตัวให้ผู้อื่นชี้แนะได้ความสัมพันธ์ก็จะดีขึ้นและยั่งยืน จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

- ๑) ในการเข้าพรรษาพุทธศาสนิกชนควรพิจารณาตัวให้บุคคลอื่นได้ชี้แนะได้
- ๒) ในการเข้าพรรษา ถือเป็นโอกาสดีที่พุทธศาสนิกชนได้ทำบุญรักษาศีลและละเว้นจากอบายมุขต่างๆ
- ๓) ในช่วงเข้าพรรษาเป็นโอกาสดีที่บิดามารดาจะได้จัดพิธีอุปสมบทให้บุตรหลานของตนโดยถือกันว่าการเข้าบวชเรียนและอยู่จำพรรษาในระหว่างนี้จะได้รับอานิสงส์อย่างสูง
- ๔) ในสถานที่ราชการ สถานศึกษาและที่วัด ควรจัดให้มีการแสดงนิทรรศการ การบรรยายธรรมเกี่ยวกับวันเข้าพรรษา เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนและผู้สนใจทั่วไป

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเพณีออกพรรษาในสังคมไทย
- ๒) ควรมีศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อของประเพณีกับวิถีชีวิตของคนในสังคม
- ๓) ควรมีการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับหลักธรรมที่เกี่ยวข้องประเพณีวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น
- ๔) ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง การทำบุญตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ของสังคมชาวอีสาน
- ๕) ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง ประเพณีแห่เทียนพรรษาในบริบทของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ๖) ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อเปรียบเทียบประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดนครราชสีมาที่มีการจัดประเพณีแห่เทียนพรรษาเหมือนกัน

เอกสารอ้างอิง

- คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่, **นักรธรรมชั้นโท**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่, ๒๕๔๗.
- เติม วิภาคย์พจนกิจ, **ประวัติศาสตร์อีสาน**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกภาษาไทย, ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- ประดับ ก้อนแก้ว, **เทียนเข้าพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี ประวัติการจัดทำและการประกวด**, อุบลราชธานี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๐.
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, **พระราชพิธีสิบสองเดือน**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๖.
- พิริยะ ไกรฤกษ์, จารึกพ่อขุนรามคำแหง : **การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ**, กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒.
- สมจิต พรหมเทพ. **การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านของประชาชนชนบท**, เชียงใหม่ : สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๓.
- สมชาย ใจดี และยรรยง ศรีวราภรณ์, **ประเพณีและวัฒนธรรม**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๘.
- สมปราษฎ์ อัมมะพันธ์, **ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย**, กรุงเทพมหานคร:โอเอสพริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๖.
- สุพรรณ ณ บางช้าง, **ขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อ และแนวปฏิบัติในสมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง**, กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- สุนิทร คล้ายจินดา, **แห่เทียนเข้าพรรษาอุบลราชธานี**, อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๒๑.
- เสถียร โกเศศ (นามแฝง), **ประเพณีไทยเกี่ยวกับเทศกาล (บางเรื่อง)**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ พระจันทร์, ๒๕๐๒.

สำนักทะเบียนกลาง, ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๔๙ ง ๒ มีนาคม ๒๕๕๘. หน้า ๑๒-๑๔.

สำนักงานคณะกรรมการสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ, **วัฒนธรรมกับการพัฒนา**, กรุงเทพมหานคร :

สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๕๓.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **ชีวิตไทย ชุด บรรพบุรุษของเรา**, กรุงเทพมหานคร :

กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๑.

เอกวิทย์ ฌ กลาง, **ภูมิปัญญาอีสาน**, กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์, ๒๕๔๔.